

UDK 27:314.151.3-054.72
314.151.3-054.72:27
<https://doi.org/10.53745/bs.93.3.5>
Primljeno: 16. 6. 2023.
Prihvaćeno: 8. 9. 2023.
Stručni rad

MIGRANTI MEĐU NAMA: REFLEKS OTPORA I REFLEKSIJA PRILIKE

Ana MARČINKO

Isusovačka služba za izbjeglice
Maksimirska cesta 286, 10 000 Zagreb
ana.marcinko@jrs.net

Stanko PERICA

Isusovačka služba za izbjeglice
Maksimirska cesta 286, 10 000 Zagreb
stanko.perica@jrs.net

Sažetak

Suvremene migracije su fenomen od iznimne važnosti za veliku većinu modernih društava. Uslijed velikog broja migranata, nedovoljnog angažmana oko čimbenika koji generiraju migracije iz nerazvijenih zemalja te čestih primjera neuspjeha integracije u zapadnim zemljama, učestala je percepcija kako migracije predstavljaju prijetnju i dugoročnu opasnost za imigracijska društva. Kršćanski svjetonazor ipak uvjetuje drukčiju procjenu tog fenomena, kojem pristupa polazeći od temeljnog postulata neotuđivog dostojanstva svake ljudske osobe. Budući da je isti postulat usađen u temelje pravnih sustava demokratskih zemalja, kršćanstvo ima važnu zadaću pomoći ponovno etablirati civilizacijske vrijednosti koje su u zapadnim zemljama dovedene u krizu postupanjima prema neželjenim migrantima. Posebno to vrijedi za hrvatski kontekst, u kojem zamjećujemo niz aspekata u kojima bi Crkva mogla pomoći državi i građanima svladati konfuznost i apatiju. Osim društvu, time važnu uslugu čini i sebi jer se etablira kao nositeljica društvenih vrijednosti i promulgira svoj evangelizacijski kapital. Vjera koja nije svedena na tradicionalnu samorazumljivost ne može pobjeći od zauzetosti oko migranata, a ne može tu zauzetost svesti ni na puki humanitarizam. Fenomen suvremenih migracija, dakle, predstavlja velik izazov, ali i veliku, jedinstvenu i povijesnu priliku.

Ključne riječi: migranti, izbjeglice, solidarnost, ljudsko dostojanstvo, pravednost, angažman Crkve.

Uvod

Trenutak kada osjetimo posljedice krize jest onaj kada svojim životom više ne možemo upravljati onako kako smo to navikli. Kriza pritom može imati različit intenzitet – od one kojoj se može prilagoditi uz manje preinake, do one koja nam ugrožava samu opstojnost. Prema klasičnoj teoriji države svoju opstojnost temelje na trima elementima: stalnom stanovništvu, određenom teritoriju i suverenoj vlasti.¹ Suvremene migracije propitkuju i izazivaju te tri temeljne odrednice države. U svim regijama svijeta broj ljudi koji migriraju u zadnjih dvadeset godina neprestano raste² te su rijetke države koje su u stanju zadovoljavajuće upravljati migrantskim kretanjima, bila ona pretežno emigracijske ili imigracijske prirode. To nam kazuje koliko je suvremena migrantska kriza intenzivna i dalekosežna.

Kriza je zapravo generator migracija, a migracije su indikator krize. Osoba koja je sposobna preuzeti odgovornost za sebe u krizi će se aktivirati kako bi ostvarila ili povratila sposobnost upravljanja vlastitom budućnošću. Ukoliko je riječ o intenzivnoj krizi, to će često podrazumijevati migriranje. Time se isprva dodatno radikalizira vlastita kriza jer se migranti odriču svog zavičaja i društvenog kruga te ulaze u nepoznatu sredinu. U idealnom slučaju to će donijeti nadvladavanje krize i novi život u okolnostima koje su pogodnije. Migracije nam, stoga, ukoliko su idealno ostvarene, pokazuju način nošenja s krizom. Potrebno je krizu prepoznati, odlučiti je nadvladati, ući u rizik radikalne transformacije u novim uvjetima, kako bi na kraju života bila dodana nova vrijednost koja ranije nije postojala ili je bila oduzeta. Ulazak Izraelaca u Obećanu zemlju biblijski je primjer takve idealno ostvarene migracije, premda je i ona bila praćena nizom izazova, kušnja i razočarenja, odnosno snažnim refleksom otpora. Taj refleks podrazumijeva impulzivno, spontano, nereflektirano djelovanje, koje se opire i odbacuje ponuđenu novost, čvrsto prijanjajući uz ono staro. Reminiscencija na egipatske lonce pune mesa (usp. Izl 16,3) slika je tog refleksa. Pozitivan kapacitet krize eutanazira se nostalgичnim maštanjima o navodno stabilnoj i ugodnoj prošlosti.³ Kriza se tada iz potencijala i izazova pretvara u besmisleno ugnjetavanje kojem je nemoguće uteći. Izraelci su

¹ Usp. Dragutin LALOVIĆ, Suverena država – temeljni pravno-politički projekt moderne (2), u: *Politička misao*, 42 (2005.) 3, 28.

² Usp. Marie MCAULIFFE – Anna TRIANDAFYLLIDOU (ur.), *World Migration Report 2022*, Geneva, 2021., 24.

³ Analizu utopija okrenutih prošlosti i njihove iznimne populističke učinkovitosti vidi u: Zygmunt BAUMAN, *Retrotopia*, Cambridge, 2017.

zato mrmrljali (usp. Izl 16,2), što je uvijek ponavljajući jalovi mehanizam nošenja s krizom.

Ovim radom želimo suvremenu migrantsku krizu i njezine reperkusije analizirati pod vidom potencijala i izazova, napose onih moralno-teoloških. Ne umanjujući time važnost perspektivâ kao što su politička, ekonomska, sociološka, sigurnosna, demografska i druge, držimo da moralno-teološka perspektiva nudi koristan hermeneutički ključ koji otvara važne uvide. Potencijal te perspektive očituje se prije svega u njezinu holističkom pristupu, koji ne privilegira interese pojedinih figura ili čimbenika. S druge strane, povjerenje u smislenost stvarnosti, teološki afirmirano Božjim zadovoljstvom svijetom koji stvara, kao i utjelovljenjem u taj svijet, toj perspektivi daje odlučnost i konkretnost u iznalaženju rješenja koji bi krizu transformirali u priliku.

Stranputica koju moralno-teološki pristupu mora izbjeći jest ona koja ga svodi na čisti moralizam, kada se, slijedeći apstraktne principe, zanemaruju stvarne potrebe. Zato ćemo u našem radu suvremenu migrantsku krizu prvo morati jasno identificirati i uvidjeti njezine najrelevantnije dimenzije u kojima nam se ukazuje kao izazov. Koncentriramo se pritom na hrvatski kontekst i aktualne izazove koje stoje pred njim te na početku ocrtavamo aktualnu migrantsku situaciju u našoj zemlji i ukazujemo na temeljne probleme koji nam se kroz nju nameću. Zatim ćemo pokušati uočiti na kakvu nas transformaciju ta kriza poziva te ponuditi rješenja koja bi išla u smjeru iskorištavanja njezinih potencijala i poticaja. Drugim riječima, u prvom dijelu našeg rada naslovljenom »Refleks otpora« postavljamo dijagnozu migrantske krize u našoj domovini, dok u drugom dijelu naslovljenom »Refleksija prilike« nudimo terapiju koju spram te dijagnoze može pružiti kršćanski mentalitet, Crkva koja je njime inspirirana i stvarnosti koje iz nje crpe nadahnuće.

Migrantska kriza u našem kontekstu podrazumijeva svojevrstan kaos, stanje izvan kontrole koje je sklono pogoršanju. Riječ je o fenomenu koji traje već niz godina, počevši od inicijalne krize 2015. godine, i koji je otad u više navrata eskalirao našavši se iznova u središtu interesa javnosti. Razvoj te krize ovisi u većoj mjeri o vanjskim faktorima na koje je naša država ima mali utjecaj, kao što su migrantske rute, postupanja zemalja u koje se migranti upućuju, oružani sukobi i ekonomske krize u zemljama iz kojih dolaze. Kada tomu pribrojimo demografsku »zimu«, koju kao država proživljavamo, i krizu tradicionalnih vrednota, koja karakterizira sve zemlje zapadnog kulturnog kruga, jasno je kako migrantska kriza i perspektiva njezina nastavka i intenziviranja predstavlja važnu temu kojoj će mnogi pristupiti podozrivo i malodušno. Ipak, kako nas podsjeća američki moralni teolog James Keenan,

milosrđe kao »zaštitni znak katoličanstva« jest »spremnost da uđemo u kaos drugoga«.⁴

1. Refleks otpora

1.1. Fenomen migracija i izazovi koje donosi

Crkva se tradicionalno pojmom »migrant« koristi kao širokim, generalnim pojmom koji obuhvaća one koji svojom voljom napuštaju domovinu u potrazi za poslom i boljom egzistencijom, te one prisilno raseljene koji migriraju zbog prijetnji njihovu životu uzrokovanih oružanim sukobom, teškim gospodarskim prilikama koje onemogućuju život ili pak prirodnim katastrofama. Tim pristupom Crkva priznaje pravo na skrb i zaštitu i onim osobama koje aktualno međunarodno pravo ne štiti preko mehanizam azila. Naime, formalno-pravni status izbjeglice ne mogu dobiti oni koji bježe poradi prirodnih katastrofa poput potresa ili poplava, koji su zbog klimatskih promjena ostali bez sredstava za život, koji se sele zbog ekonomske besperspektivnosti, ili koji su proganjani ali su ostali u svojoj domovini.⁵ Široku definiciju koja uvažava i te kategorije iznosi papa Franjo kada u apostolskoj pobudnici *Christus vivit* migranta definira kao čovjeka koji »bježi od rata, nasilja, političkog ili vjerskog progona, od prirodnih katastrofa uključujući one uvjetovane klimatskim promjenama, kao i od krajnjeg siromaštva«.⁶

Nekoliko je skupina takvih migranta u suvremenom hrvatskom društvu. Prva su Ukrajinci, koji su pobjegli od rata u svojoj domovini započetog u veljači 2022. godine. Njih je u Hrvatskoj trenutno gotovo 22 000.⁷ U zemljama Europske unije omogućena im je tzv. privremena zaštita, a taj pravni status

⁴ James F. KEENAN, *Moral Wisdom. Lessons and Texts from the Catholic Tradition*, Lanham, 2010., 151.

⁵ U međunarodnom pravu razlikuju se kategorije izbjeglica, interno raseljenih osoba i migranata. Izbjeglice su, prema Konvenciji o statusu izbjeglica iz 1951. godine, »osobe koje se nalaze izvan zemlje svog državljanstva ili uobičajenog boravišta, a osnovano strahuju od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkog mišljenja«. Osobe koje zadovoljavaju te uvjete mogu zatražiti azil u drugoj zemlji. Interno raseljene osobe su one koje su proganjane na isti način kao izbjeglice, ali nisu prešle granice svoje države u potrazi za utočištem, nego su ostale u svojoj domicilnoj zemlji. Migranti su pak kategorija koja nije definirana međunarodnim pravom, već je zajednički termin za sve osobe koje su napustile mjestu uobičajenog boravišta.

⁶ Papa FRANJO, *Christus vivit – Krist živi* (25. III. 2019.), Zagreb, 2019., br. 91.

⁷ Podatci su prikupljeni do ožujka 2023. godine. Usp. VIJEĆE EUROPSKE UNIJE, *Infografika – Izbjeglice iz Ukrajine u EU-u* (21. IV. 2023.), u: <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/ukraine-refugees-eu> (20. V. 2023.).

u ograničenom razdoblju osigurava im prava slična osobama kojima je dodijeljen azil.⁸ Ta najveća izbjeglička kriza u Europi od Drugoga svjetskog rata stavila je na kušnju socijalne i administrativne sustave većine zemalja našeg kontinenta te pred njih kao i pred izbjegle Ukrajinke postavila brojne izazove koji se sve do danas pokušavaju riješiti. Ipak, u pogledu smještaja izbjeglica Hrvatska i brojne druge zemlje pokazale su spremnost ugostiti velik broj osoba, što implicira moralnu osviještenost i visoku razinu solidarnosti.

Druga kategorija migranata, po brojnosti najveća, jesu strani radnici koji u Hrvatskoj većinom rade na poslovima na kojima poslodavci ne uspijevaju angažirati domaće zaposlenike. Njihov broj posljednjih godina značajno raste, pa je u 2022. godini izdano rekordnih 124 121 radnih dozvola državljanima tzv. trećih zemalja, dok bi u 2023. godini taj broj trebao biti oko 180 000.⁹ Većinu još predstavljaju radnici iz zemalja bivše Jugoslavije, ali dok se njihov broj iz godine u godinu smanjuje, rapidno raste broj radnika iz istočne Azije, posebice Nepalaca, Filipinaca i Indijaca. Država pak najavljuje nova zakonska rješenja koja će poslodavcima olakšati angažman stranih radnika,¹⁰ pa valja očekivati njihov još veći broj u narednim godinama. Vrlo poželjnim poslom pokazalo se njihovo dovođenje u Hrvatsku pa je početkom 2023. godine već postojalo više od 400 tvrtaka za posredovanje u zapošljavanju, dok ih je u evidenciji 2022. godine bilo upisano 135, a godinu ranije tek 88.¹¹

Treća su skupina neregularni migranti, koji kroz Hrvatsku prolaze u sklopu svog putovanja tzv. zapadnobalkanskom rutom. Ona se proteže od Turske preko Grčke, pa sve do Hrvatske, odakle migranti nastavljaju svoj put prema srednjoj i zapadnoj Europi. Prema posljednjim javnim podatcima *Frontexa, Agencije za europsku graničnu i obalnu stražu*, od 330 000 neregularnih migranata koji su ušli u Europsku uniju 2022. godine, njih je 47% prošlo tim putem, što ga čini najvećom europskom migrantskom rutom.¹² Postupanje hr-

⁸ Temeljna prava azilanata kojima su izjednačeni s domicilnim stanovništvom jesu pravo na rad, socijalnu skrb, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje.

⁹ Usp. HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA, Produžit će se dozvole za strance s jedne na tri godine, za sezonce sa 6 na 9 mjeseci (18. IV. 2023.), u: <https://www.hgk.hr/prodazuju-se-dozvole-za-strance-s-jedne-na-tri-godine-za-sezonce-sa-6-na-9-mjeseci> (20. V. 2023.).

¹⁰ Usp. *Isto*.

¹¹ Usp. MINISTARSTVO RADA, MIROVINSKOG SUSTAVA, OBITELJI I SOCIJALNE POLITIKE, Popis posrednika kojima je izdana dozvola/potvrda za obavljanje djelatnosti posredovanja pri zapošljavanju, u: <https://mrosp.gov.hr/o-ministarstvu/uprava-za-trziste-rada-i-zaposljavanje/popis-posrednika-kojima-je-izdana-dozvola-potvrda-za-obavljanje-djelatnosti-posredovanja-pri-zaposljavanju/11608> (20. V. 2023.).

¹² Usp. FRONTEX, EU's external borders in 2022. Number of irregular border crossings highest since 2016 (13. I. 2023.), u: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-re>

vatskih vlasti spram te skupine migranata bilo je tijekom posljednjih godina problematizirano u više navrata. Jedno od posljednjih takvih izvješća je ono organizacije *Human Rights Watch* iz svibnja 2023. godine pod naslovom »Kao da smo životinje.« *Prisilna vraćanja osoba koje traže međunarodnu zaštitu iz Hrvatske u Bosnu i Hercegovinu.*¹³

Četvrta, najmanja skupina, su oni kojima je Hrvatska priznala pravo na međunarodnu zaštitu, najčešće u obliku azila. Njih je od 2006. godine, kada je donesen Zakon o azilu, do kraja 2022. godine bilo tek nešto iznad tisuću,¹⁴ no procjene su nevladinih organizacija kako je više od polovice tog broja u međuvremenu napustilo Hrvatsku. U usporedbi s drugim europskim zemljama udjeljujemo ponajmanji broj azila u odnosu na broj stanovnika.¹⁵ Azilanti su u prosjeku mlađi od domicilnog stanovništva, nižeg su postotka zaposlenosti, a zaposleni su slabije plaćeni i rade na niže kvalificiranim radnim mjestima te brže gube posao. Siromašniji su od domicilnog stanovništva i u prosjeku imaju više djece.¹⁶ Hrvatska već niz godina nema akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita te brigu o njima vode uglavnom nevladine organizacije. Temeljni problemi na koje pritom ukazuju i koji uvjetuju nepovoljan status te skupne migranata jesu nedostupnost besplatnih tečajeva jezika, slaba dostupnost zdravstvene skrbi, skup i kompliciran proces priznanja inozemnih kvalifikacija te negativni stereotipi koji su u društvu prisutni.¹⁷

1.2. Sigurnosna paradigma

Kako bismo razumjeli na koji način se Hrvatska pozicionirala spram migrant-skog fenomena, valja nam analizu proširiti na europski kontekst. Naša se po-

---

lease/eu-s-external-borders-in-2022-number-of-irregular-border-crossings-highest-since-2016-YsAZ29 (20. V. 2023.).

¹³ Usp. HUMAN RIGHTS WATCH, »Like We Were Just Animals«. Pushbacks of People Seeking Protection from Croatia to Bosnia and Herzegovina (3. V. 2023.), u: <https://www.hrw.org/report/2023/05/03/we-were-just-animals/pushbacks-people-seeking-protection-croatia-bosnia-and> (20. V. 2023.).

¹⁴ Usp. MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA, Statistički pokazatelji osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj zaključno do 31. 12. 2022., u: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/OTVORENI%20PODACI/Tra%C5%BEitelji%20me%C4%91unarodne%20za%C5%A1tite/web%20statistike%202022%20Q4%20TMZ.pdf> (20. V. 2023.).

¹⁵ Usp. Stanko PERICA, *Hrvatsko iskustvo s novim migracijama*, u: CENTAR ZA PROMICANJE SOCIJALNOG NAUKA CRKVE HBK, *Demografija – iseljavanje – migracije. Zbornik radova Šestog hrvatskog socijalnog tjedna*, Stjepan BALOBAN I DR. (ur.), Zagreb, 2023., 433-434.

¹⁶ Usp. Helga ŠPADINA, National Report, u: *SEE Law Journal*, 10 (2022.) 1, 45.

¹⁷ Usp. *Isto*, 44.

litička i ekonomska situacija, upravo kao i geografski položaj, nadovezuje na situaciju u Europi. U pristupu migracijama naše se vlasti redovito i eksplicitno pozivaju na europske migracijske politike.¹⁸ Valja istaknuti kako je Europska unija deklarativno zajednica koja stremi uključivanju i širenju prostora slobode i demokratskog razvoja. Ona teži proširenju broja država članica te obilato materijalno i savjetodavno potpomaže razvoj potencijalnih članica, ali i drugih zemalja koje su potrebne strukturalne pomoći. Aktualna migracijska politika Europske unije međutim, kako ćemo vidjeti, ne odražava takav sustav vrednota. Dok s jedne strane potiče migracije unutar Unije i one iz bogatih zemalja kroz sustav slobodnog kretanja radnika, s druge strane posljednjih desetljeća uvodi sve veća ograničenja za državljane siromašnih zemalja.

Naime, u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata pa do sedamdesetih godina doseljenici su bili poželjni kao dodatna radna snaga u rastućem gospodarstvu. Države zapadne Europe, kao što su Francuska, Velika Britanija, Belgija i Nizozemska, osiguravale su radnu snagu uglavnom preko svojih bivših kolonija, dok su zemlje središnje Europe, poput Njemačke i Austrije, radnike nalazile na istoku Europe.¹⁹ Uslijed gospodarske recesije koja je sedamdesetih godina smanjila potrebu za migrantskom radnom snagom i intenzivirala instinkt da se zaštite socijalna prava domaćeg stanovništava, uslijedio je pomak prema restriktivnoj imigracijskoj politici utemeljenoj na kontroli.²⁰ Migracije se otad počinju sve više smatrati prijetnjom sigurnosti te glavnu ulogu u njihovom upravljanju preuzima policija, odnosno ministarstva unutarnjih poslova. Takvo institucionalno pozicioniranje značilo je da se Europskoj uniji imigracijom bavi ponajprije kao sigurnosnim pitanjem pa se otad podrazumijeva da su stručnjaci s područja unutarnjih poslova također i stručnjaci za pitanje migracija. Dok su ranije migracije bile promatrane kao gospodarsko, socijalno, demografsko i civilizacijsko pitanje, sada postaju ponajprije sigurnosni problem.

Hrvatska je posljednjih godina asimilirala takav diskurs. Analiza pristupa naših medija migrantskoj tematici pokazuje da se o njoj primarno izvještava kroz optiku sigurnosti (34% svih medijskih članaka) i politike (30% članaka). Perspektive pak integracije (7%) i humanitarne aktivnosti (2,5%) prisutne

¹⁸ Usp. Helena POPOVIĆ – Kruno KARDOV – Drago ŽUPARIĆ-ILJIĆ, *Medijske reprezentacije migracija: Diskurzivne konstrukcije migranata, izbjeglica i tražitelja azila u hrvatskim medijima*, Zagreb, 2022., 73.

¹⁹ Usp. Douglas MURRAY, *The Strange Death of Europe. Immigration, Identity, Islam*, London, 2018., 23.

²⁰ Usp. Martin A. SCHAIN, *The State Strikes Back: Immigration Policy in the European Union*, u: *European Journal of International Law*, 20 (2009.) 1, 95-96.

su tek rubno.²¹ Dok se pitanje azila tradicionalno ubrajalo u polje ljudskih prava i humanitarnosti,²² sada ono postaje sigurnosno pitanje. To se u čitavoj Europi snažno odrazilo na humanitarne organizacije, pa tako i na Crkvu, kojoj stranac, kao tradicionalni korisnik njezina socijalnog i pastoralnog angažmana, postaje posebna kategorija kojoj je sve teže pristupiti. Definirajući ga kao ilegalca, smještajući ga u detencijske centre ili prisiljavajući na prikrivanje, država ga izolira od onih koji bi mu svojim angažmanom mogli pomoći. Mijenja se i paradigma europejstva, tako da se uz europske integracije sve više asocira zaštitnička uloga, a sve manje stara ideja kako je veličina Europe u »spremnosti da zapazi smisao i dostojanstvo u alternativnim načinima života, da teži i stvara osnove za miroljubivu i solidarnu koegzistenciju koja ne zavisi od usuglašavanja s jednim, homogenim i nespornim modelom života«²³. Povećanje migranata u Europskoj uniji, do kojeg je došlo nakon političkih posljedica tzv. Arapskog proljeća, dodatno će širom Europe učvrstiti razumijevanje migracije kao sigurnosnog problema.²⁴ Velik rast broja tražitelja azila nije pratilo adekvatno povećanje prihvatnih kapaciteta, što je dovelo do toga da se zahtjevi ne mogu u razumnom roku obraditi, razne kategorije migranata sve se teže diferenciraju, a zemlje nisu uspjele pronaći zajednički jezik u pristupu krizi.

S druge strane, mnogim europskim vladama ova je kriza došla kao dobra isprika za vlastitu neučinkovitost, jer je preusmjerena pozornost s problema poput dostupnosti kvalitetnih poslova, održivog razvoja ili osiguranja razine i dostupnosti javnih usluga, na one s kojima se navodno bore, kao što su te-

²¹ Usp. Helena POPOVIĆ – Krno KARDOV – Drago ŽUPARIĆ-ILJIĆ, *Medijske reprezentacije migracija*, 50-52.

²² Preambula Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine izražava »želju da sve države prepoznaju socijalnu i humanitarnu prirodu problema izbjeglica«.

²³ Zygmunt BAUMAN, *Europa stranaca*, u: Dušan MARINKOVIĆ – Dušan RISTIĆ (ur.), *Stranac u humanističkom nasleđu*, Novi Sad, 2017., 54.

²⁴ Vidljivo je to već na terminološkoj razini, gdje se koriste pojmovi koji upućuju na katastrofičnost i nemogućnost kontrole situacije, pa se, osim o migrantskoj krizi, govorilo i o *migrantskom valu*, *plimi migranata*, *invaziji stranaca*, *infiltraciji među migrante* i slično. Umberto Eco (*Migracije i netolerancija*, Zagreb, 2020., 16.) ističe pak terminološki manipulativnu razliku između *imigracije* i *migracije*. *Imigracija* je pojava kada imigranti većim dijelom usvoje običaje zemlje u koju imigriraju, a *migracija* kada migranti radikalno transformiraju kulturu teritorija na koji migriraju. Slično je s terminom *mobilitnost*, koji se koristi za migracije kad se smatraju poželjnima, nasuprot terminu *migracija*, koji nosi negativni kontekst. Jezik time daje opravdanje ekstremnim mjerama na granici, iako objektivni podatci pokazuju da je većina ilegalnih doseljenika ušla na teritorij Europske unije na legalan način, no da je ondje ostala nakon isteka legalnog statusa. Usp. Tjaša UČAKAR, *Migracijska politika EU. Nove artikulacije isključivanja u 21. stoljeću*, Zagreb, 2019., 41.

rorizam i prijetnja nacionalnom identitetu.²⁵ Reformski potencijal migrantske krize tako se zlorabi ne samo nauštrb migranata nego i vlastitih građana. Načela socijalnog nauka Crkve poput općeg dobra, dostojanstva svake ljudske osobe, solidarnosti i brige za siromašne bivaju ignorirana, često uz eksplicitno proklamiranu zaštitu kršćanskog identiteta.²⁶ Neregularni migranti time su postali vrijedna valuta u političkim borbama.²⁷ Oštru osudu takva tretmana često iznosi papa Franjo.²⁸ U jednom od zapaženijih istupa, uspoređujući neregularne migrante s Ukrajinacima, kazao je: »Izbjeglice su podijeljene. Prva klasa, druga klasa, po boji kože, dolaze li iz razvijene zemlje ili nerazvijene. Mi smo rasisti. I to je loše.«²⁹

1.3. Dehumanizacija i izostanak integracije

Posljedica inzistiranja na sigurnosnom pristupu je, dakle, dehumanizacija migranata, uslijed koje ih se percipira kao homogenu prijeteću masu. Simbol nečovječnog postupanja spram migranata u Hrvatskoj postala je Madina Hussiny, afganistanska šestogodišnja djevojčica, koja je u studenom 2017. godine poginula u naletu vlaka.³⁰ Europski sud za ljudska prava je 2021. godine donio pravomoćnu presudu kojom je potvrdio da je naša zemlja u ovom slučaju učinila povredu prava na život, povredu zabrane mučenja i nečovječnog

²⁵ Usp. Zygmunt BAUMAN, *Stranci pred našim vratima*, Novi Sad, 2018., 33.

²⁶ Paradigmatski primjer takvog postupanja pružio je talijanski političar Matteo Salvini, koji je, zagovarajući nepopustljivu politiku u javnim nastupima, često istodobno pokazivao kronicu. Usp. Davide RE, Salvini brandisce il rosario durante il comizio e ribadisce: porti chiusi (18. III. 2019.), u: <https://www.avvenire.it/attualita/pagine/salvini-a-milano> (22. V. 2023.).

²⁷ Primjer Danske vidi u: Luciano CANFORA, *Europa. Gigante incatenato*, Bari, 2020., 64.

²⁸ Usp. Papa FRANJO, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu* (3. X. 2020.), Zagreb, 2020., br. 159. (dalje: FT), »Ali ono [političko služenje] se izrodi u nezdravi populizam kada se pretvori u sposobnost nekog pojedinca za stjecanje potpore u svrhu političkog iskorištavanja kulture naroda, pod bilo kojim ideološkim predznakom, u službi svojih osobnih planova i vlastitog održavanja na vlasti. Ima i slučajeva gdje se teži steći popularnost na način da se respiruje najniže sebične sklonosti nekih slojeva društva.«

²⁹ Michela NICOLAIS, Papa Francesco. »Si suddividono i rifugiati, di prima classe, di seconda classe.« »Siamo dei razzisti« (15. IV. 2022.), u: <https://www.agensir.it/quotidiano/2022/4/15/papa-francesco-si-suddividono-i-rifugiati-di-prima-classe-di-seconda-classe-siamo-dei-razzisti/> (22. V. 2023.).

³⁰ Policija je kobnog dana detektirala i presrela Madinu, njezinu majku i njezinih petero braće i sestara, te ih odvela natrag do granične crte i naredila im da slijede prugu do Šida. Ubrzo je naišao vlak koji je usmratio Madinu. Unatoč tomu što su eksplicitno tražili azil i što je bila riječ o mnogočlanoj obitelji koju su snage reda na hrvatskom teritoriju presrele po noći i zimi, izvršena je praksa prisilnog odvrćanja, tzv. *push-back*, a koja je protivna međunarodnom pravu jer osobama ne dozvoljava da izjave zahtjev za azilom.

postupanja, povredu zabrane kolektivnog protjerivanja, prava na sigurnost i slobodu, kao i prava na pojedinačni zahtjev.³¹ Hrvatska je posljednjih godina, prema navodima medija i organizacija za zaštitu ljudskih prava, izvršila tisuće sličnih odvracanja.³² Migranti koji ipak dospiju do centara za tražitelje azila, ili pak do detencijsko-deportacijskog centra, nisu u mogućnosti ondje neposredno primiti pravnu ili psihosocijalnu pomoć jer Hrvatska ne dozvoljava nevladinim humanitarnim organizacijama djelovanje u tim centrima, što je jedinstven slučaj u europskim razmjerima.³³ Europska unija, naime, iako s jedne strane izdašno financira zaštitu svojih granica, kao što financira i zemlje koje zadržavaju migrante na svom teritoriju, u mnogim aspektima promovira i visoke humanitarne standarde. Tako npr. potiče svoje članice da kroz razne mehanizme legalnim putem primaju migrante. U Turskoj je Agencija Europske unije za azil uspostavila mehanizam za preseljenje migranata koji žive u toj državi, a kojima je priznat izbjeglički status.³⁴ Iako troškove samog premještanja, kao i boravak migranata u novoj zemlji tijekom prvih godina u cijelosti pokriva Europska unija iz svojih fondova, Hrvatska je među rijetkim zemljama Europske unije koja već godinama ne sudjeluje u tom mehanizmu.³⁵

Dehumanizacija uvelike karakterizira pristup i ostalim kategorijama migranata, jer je aspekt integracije u našoj zemlji u najvećoj mjeri zanemaren. Integracija je dvosmjernan proces međusobne prilagodbe kako stranaca tako i domaćih državljana na posljedice postmigracijskih procesa, prepoznat u Uni-

³¹ Usp. AMNESTY INTERNATIONAL, Croatia. European Court of Human Rights rules that authorities violated rights of child killed by train after pushback (18. XI. 2021.), u: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/11/croatia-european-court-of-human-rights-rules-that-authorities-violated-rights-of-child-killed-by-train-after-pushback/> (22. V. 2023.).

³² Rijetki od njih su zabilježeni kamerama, a zasad najpoznatiji takav slučaj je iz 2021. godine, kada su njemački mediji snimili policijsko nasilje prema migrantima na granici. Usp. Amanda RIVKIN, German media records Croatian police pushing back migrants (10. VII. 2021.), u: <https://www.dw.com/en/violent-migrant-pushbacks-at-croatian-border-exposed-by-media/a-59433726> (22. V. 2023.).

³³ Usp. PUČKA PRAVOBRANITELJICA, Izvješće za 2022. godinu. Analiza stanja ljudskih prava i jednakosti u Hrvatskoj, u: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravoraniteljice-za-2022-godinu/?wpdmdl=15489&refresh=6465f2bc2565a1684402876> (22. V. 2023.), 166.

³⁴ Usp. EUAA, *Resettlement*, u: <https://euaa.europa.eu/operations/resettlement> (22. V. 2023.).

³⁵ Tim mehanizmom je, odlukama Vlade iz 2015. i 2017. godine, u Hrvatsku preseljeno 250 sirijskih državljana. Odluka o preseljenju dodatnih 150 izbjeglica iz 2019. godine nikada nije realizirana. Usp. MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA, Dolazak sedme skupine sirijskih izbjeglica iz Turske (21. VIII. 2019.), u: <https://mup.gov.hr/vijesti-8/dolazak-sedme-skupine-sirijskih-izbjeglica-iz-turske/284674> (22. V. 2023.).

jinim dokumentima kao ključan moment migracijske politike.³⁶ Posljednji hrvatski akcijski plan za integraciju istekao je 2019. godine.³⁷ Analogno tomu, kad je riječ o stranim radnicima, naš je sustav formiran tako da destimulira njihovu integraciju. Zbog prirode hrvatskog gospodarstva oni rade uglavnom sezonske poslove, a prema Zakonu o strancima imaju pravo dovesti svoju obitelj u Hrvatsku tek nakon što su godinu dana neprekidno ovdje boravili i radili.³⁸ Nemaju pravo na besplatno ili sufinancirano učenje jezika, a budući poslodavac može dovesti samo radnike koji će obavljati zanimanja za koja među domaćom radnom snagom nema interesa,³⁹ pa je očekivano kako će to biti uglavnom fizički radnici niskih primanja. Takvi radnici nastoje sačuvati i svojoj obitelji poslati što veći postotak zarade te izbjeći svaku potrošnju koja nije nužna i ulaganje energije u ono što nije strogo vezano uz radno mjesto.

Sličan minimalizam država pokazuje u pristupu raseljenim Ukrajinacima. Premda su, poradi zabrane napuštanja Ukrajine koja vrijedi za muškarce, među tom populacijom u Hrvatskoj većina žena i djece, nisu donesene mjere koje bi omogućile da se toj specifičnoj kategoriji olakša zaposlenje. Priznavanje njihovih obrazovnih kvalifikacija kompliciran je, skup i dugotrajan proces, a nedostaje i prevoditelja koji bi pritom mogli pomoći. Sve to uvjetuje činjenicu da velika većina tih osoba ne traži posao, pa je od 22 407 ukrajinskih izbjeglica na kraju 2022. godine samo 1870 prošlo evidenciju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.⁴⁰ Bez zaposlenja i ekonomske autonomije nemoguće je ostvariti

³⁶ Godine 2004. Europsko je vijeće donijelo akcijski plan nazvan Haški program, u kojem se nalazi pet ključnih načela integracije: 1) zaposlenje, kao preduvjet za bilo kakvu mogućnost integracije; 2) obrazovanje, kao ključ bolje integracije doseljenika i njihovih potomaka; 3) pristup institucijama s jednakim pravima kao i domaći građani; 4) participacija u demokratskom procesu i formuliranju integracijskih politika; 5) shvaćanje integracije kao dvosmjernog procesa prilagodbe migranata i lokalnih stanovnika Usp. Martin A. SCHAIN, *The State Strikes Back*, 105.

³⁷ Usp. URED ZA LJUDSKA PRAVA I PRAVA NACIONALNIH MANJINA, Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine (svibanj 2017.), u: <https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/AKCIJSKI%20PLAN%20ZA%20INTEGRACIJU%202017-2019.pdf> (22. V. 2023.).

³⁸ Usp. Zakona o strancima, čl. 63, st. 2.

³⁹ Prema čl. 98. Zakona o strancima poslodavci koji žele zaposliti stranog državljanina dužni su od Hrvatskog zavoda za zapošljavanje zatražiti testiranje tržišta rada prije nego li se Ministarstvu unutrašnjih poslova podnese zahtjev za boravišnu i radnu dozvolu u Hrvatskoj. Test tržišta rada mora potvrditi da u zemlji nema nezaposlenih državljana Hrvatske ili EU-a koji ispunjavaju zahtjeve poslodavaca.

⁴⁰ Prema podatcima Ministarstva unutarnjih poslova od 25. veljače do 31. prosinca 2022. godine u Republiku Hrvatsku ušlo je ukupno 22 407 raseljenih osoba iz Ukrajine od kojih žena 11 162 (49,8%), muškaraca 3802 (16,9%) i djece 7443 (33,3%). Ti statistički podatci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje dobiveni su izravnim upitom toj instituciji 29. prosinca 2022. godine.

integraciju i formirati aktivne građane. Siromaštvo i getoizacija predstavljaju pukotine društva u koje se lako uvlače fundamentalističke ideje i neprijateljstvo prema lokalnoj kulturi, što se prenosi generacijama.⁴¹

2. Refleksija prilike

2.1. Crkva protiv rigidnosti i ravnodušnosti

Krizna vremena zahtijevaju pristup koji će obilježavati odgovornost i kompetentnost. Naše doba pokazuje kako se manjak tih kvaliteta redovito nastoji kompenzirati populizmom, koji u konfrontaciji s migracijama zadobiva oblik defetizma i katastrofičnosti.⁴² U teološkom diskursu analogiju tim vizijama možemo naći u apokaliptici, literaturi zaokupljenoj razotkrivanjem budućih događaja. Polazeći od budućnosti koju percipira kroz viđenja i proroštva, apokaliptika zapravo tumači sadašnjost, otkrivajući je kao tragičnu i silama zla obilježenu stvarnost. U tu se paradigmu mogu svrstati analize suvremenih migracija koje polaze od fatalističkih viđenja budućnosti obilježene terorizmom, islamizacijom, velikom zamjenom stanovništva, gubitkom jezika i kulture i sličnim nedaćama. Nasuprot apokaliptici kršćanstvo se utemeljuje na eshatologiji.⁴³ Ona polazi od sadašnjosti i usmjerena je postupnom ostvarenju budućnosti. Osnovno je obilježje eshatologije, nasuprot pesimizmu apokaliptike, snažan optimizam kršćanske nade. Taj je optimizam utemeljen na povjerenju u Božju ljubav očitovanu u Isusu Kristu, koja je sposobna snagom sebedarja nadići svako zlo.

Dakle, teološko utemeljenje skrbi za migrante nalazimo u Kristu, utjelovljenom Sinu Božjem po kojem je »ljudska narav uzdignuta na veoma visoko dostojanstvo«⁴⁴ i koji se »na neki način sjedinio sa svakim čovjekom« (GS 22). Pogled osvjettjen Kristom potiče Crkvu na posebnu osjetljivost spram potreba svakog čovjeka jer je čovjek »put Crkve«, kako se često izražavao papa Ivan

⁴¹ Analizu fundamentalizma i manjka integracije iz aspekta kršćanskih zajednica vidi u: BISKUPSKA KONFERENCIJA EMILIE ROMAGNE, *Islam i kršćanstvo* (6. VIII. 2000.), Zagreb, 2010., 33-38.

⁴² O populističkom pristupu migracijama na više mjesta progovara papa Franjo. Npr. u Posin. apost. pob. *Christus vivit* (25. III. 2019.), 92: »U nekim zemljama dolaska migracijski fenomeni izazivaju strah i uznemirenost, koji se često raspiruju i iskorištavaju u političke svrhe. Širi se tako ksenofobni mentalitet, zatvorenost i prignutost nad samima sobom, na što treba odlučno reagirati.« Isti citat Papa donosi i u enciklici *Fratelli tutti* (3. X. 2020.), 39.

⁴³ Usp. Ante MATELJAN, Izazov apokaliptike, u: *Crkva u svijetu*, 32 (1997) 4, 372-373.

⁴⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), u: *Dokumenti*, Zagreb, 1986., br. 22 (dalje: GS).

Pavao II.⁴⁵ Na taj je način Crkva, napose ona katolička, odnosno sveopća, pozvana na slobodu od partikularnog pogleda na ljudsko društvo, koji se materijalizira u nacionalizmu i sličnim ideologijama, ali i od tendencije apstrahiranja od materijalnoga, koji bi socijalnu zauzetost promatrao kao nedolično ili nepotrebno trošenje energije.

Crkva je pozvana biti učinkovit znak jedinstva ljudskog roda te instrument pomirenja i uspostavljanja odnosa pravde, manjak kojih je najčešći generator prisilnih migracija. Čovjekoljublje stoga sugerira Crkvi jednu ljestvicu vrednota koja je distancira od svjetonazora obilježenih krajnostima materijalizma i spiritualizma, koji obilježavaju državna postupanja prema migranatima. Naime, dok se sigurnosna paradigma i nasilje na granicama opravdavaju zaštitom materijalnog blagostanja naših građana, koje bi dolazak migranata mogao osiromašiti, dotle manjak ulaganja u integraciju i izostanak potrebnog angažmana glede migranata koji su već legalno nastanili našu zemlju implicira nebrigu za materijalnu stranu njihova života. Jednako tako, unutar teoloških koordinata koje su izvan katoličkoga koordinatnog sustava, rigidnost prema migranatima može se čitati kroz svojevrsan filetizam, koji prioritet daje nacionalnom identitetu i agresivan je spram svega što bi ga moglo dovesti u pitanje, pa bio to i kratkotrajan prelazak migranata preko domaćeg teritorija. S druge strane bismo za ravnodušnost analogiju mogli naći u ideji predestinacije, po kojoj bi oni migranti koji se nisu imali sreće roditi u zemljama iz kojih je moguće na legalan način doći u Europu, ili oni koji su ipak do nas stigli, ali se ne uspijevaju snaći, i zapravo ih je sudbina osudila, te im stoga mi nismo dužni pomoći.

Jasno je stoga da su državna postupanja koja ugrožavaju ili zanemaruju prava migranata u izravnoj suprotnosti i s tradicionalnim naukom Katoličke crkve. Pravo na migriranje (*ius migrandi*) čvrsto ukorijenjeno je u katoličkoj tradiciji još od vremena velikih geografskih otkrića.⁴⁶ U tom pogledu Crkva predviđa šira prava nego što to čini međunarodna zajednica. Dok *Opća dekla-*

⁴⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka. Enciklika o poslanju Krista Otkupitelja* (4. III. 1979.), Zagreb, 1997., br. 14; IVAN PAVAO II., *Laborem exercens – Radom čovjek. Enciklika o ljudskom radu* (14. IX. 1981.), Zagreb, 2003., br. 1; IVAN PAVAO II., *Centesimus annus – Stota godina. Enciklika prigodom stote godišnjice »Rerum novarum«* (1. V. 1991.), Zagreb, 2001., poglavlje VI.

⁴⁶ U tom razdoblju ističe se španjolski teolog Francisco de Vitoria, koji u svojim predavanjima pod naslovom *Relectiones de Indis*, održanima 1539. godine na Sveučilištu u Salamanci, navodi da Europljani nemaju pravo svojom vojskom zaposjesti novootkrivene teritorije bez opravdanog *casus belli*, ali trgovci i misionari imaju pravo nastaniti se na tim teritorijima na bazi slobode kretanja i univerzalnog bratstva. Usp. René MICALLEF, *Fratellanza. Una virtù politica e religiosa*, Milano, 2021., 138-139.

racija o ljudskim pravima propisuje da svatko ima pravo napustiti svoju zemlju,⁴⁷ crkveno je pravo konzekventnije i, uz pravo iseljenja, zahtijeva pravo da se osoba može nastaniti u drugoj zemlji, a ukoliko se to pravo poradi posebnih okolnosti mora katkad ograničiti, to ograničenje treba biti vrlo rigorozno i opravdano.⁴⁸ Takav stav proizlazi iz bazičnoga kršćanskog uvjerenja da je Bog stvorio svijet i njegova bogatstva za sve ljude,⁴⁹ a ne samo za one koji su imali sreće roditi se u dobrostojećim zemljama. Stoga npr. Amerikanci koji su primali siromašne Talijane krajem 19. stoljeća prema katoličkom nauku nisu činili djelo milosrđa, već čin pravde.⁵⁰

Također su i noviji crkveni dokumenti svjesni važnosti migrantskog fenomena i potrebe Crkve da se zauzme oko njega. Ivan Pavao II. već osamdesetih godina prošlog stoljeća naglašava da Crkva glede migranata, ako želi ostati vjerna svome poslanju, ima »pravo i dužnost intervenirati«⁵¹. Prilikom posjete izbjegličkom kampu na Filipinima 1981. godine papa Ivan Pavao II. ustvrdio je da je »od svih ljudskih tragedija našeg vremena, možda najveća upravo tragedija izbjeglica«⁵². I kad je riječ o migrantima koje se naziva »ilegalnima«, papa traži angažman temeljen na evanđelju. Tako u Poruci za Svjetski dan migranata 1996. piše: »Slab, bespomoćan i marginaliziran čovjek je sakrament Kristove prisutnosti (usp. Mt 25,40.45). [...] Danas se ilegalni migrant pojavljuje pred nama kao 'stranac' u kojem Isus želi biti prepoznat. Primiti ga i biti solidaran s Njim dužnost je gostoprimstva i vjernosti našem kršćanskom identitetu.«⁵³

Crkva ponajprije želi riješiti dublje razloge koji ljude prisiljavaju na migriranje. »Potrebno je podržati pravo osoba da se ne sele«, ponavlja papa Franjo u enciklici *Fratelli tutti* poruku Benedikta XVI. za Svjetski dan migranata i

⁴⁷ Usp. Čl. 13, st. 2: »Svatko ima pravo napustiti svoju i bilo koju drugu zemlju i vratiti se u svoju zemlju.«

⁴⁸ Usp. PIO XII., *Exsul Familia Nazarethana. Apostolska konstitucija* (1. VIII. 1952.) br. 99-112, u: Giulivo TESSAROLO (ur.), *Exsul Familia: The Church's Magna Charta for Migrants*, Wynnewood, 1962.

⁴⁹ O sveopćoj namjeni dobara vidi u: Papa FRANJO, *Laudato si'*. Enciklika o brizi za zajednički dom (24. V. 2015.), Zagreb, 2020., br. 93-95 i Papa FRANJO, *Fratelli tutti*. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu (3. X. 2020.), Zagreb, 2020. br. 118-123.

⁵⁰ Usp. René MICALLEF, *Fratellanza. Una virtù politica e religiosa*, 142.

⁵¹ PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL MIGRANATA I PUTNIKA, *Verso una Pastorale per i Rifugiati* (14. II. 1983.), u: https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_19830214_refu_past-care_it.html (23. V. 2023.), br. 8.

⁵² IVAN PAVAO II., Govor prilikom posjete izbjegličkom kampu Morong, Filipini (21. II. 1981.), u: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1981/february/documents/hf_jp-ii_spe_19810221_filippine-morong-profughi.html (23. V. 2023.).

⁵³ IVAN PAVAO II., Neregularni migranti. Poruka za svjetski dan migranata (25. VI. 1996.), u: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/messages/migration/documents/hf_jp-ii_mes_25071995_undocumented_migrants.html (18. I. 2023.), br. 6.

izbjeglica 2012. (usp. FT 38). Pritom se ne ostaje na defetističkom promatranju apokaliptičnih silnica koje nadilaze male zemlje i obične građane, već se inzistira na mogućnostima kako osobnog doprinosa pojedinaca tako i onog Crkve i njezinih ustanova.⁵⁴ Prisilne je migracije, dakle, prije svega potrebno pokušati spriječiti, ali to ne smije biti apologija ravnodušnosti ili agresije spram onih koji su ipak morali migrirati. Referirajući se na Europu, Papa ističe da smo pozvani »potpomognuti svojom velikom kulturnom i vjerskom baštinom, biti svjesni oruđa kojim možemo braniti središnju ulogu osobe i pronaći ispravnu ravnotežu u svojoj dvostrukoj moralnoj dužnosti: s jedne strane štititi prava vlastitih građana, a s druge zajamčiti pomoć i prihvat migranata« (FT 31).

Crkva se utemeljuje kroz zajednicu; bazirana je na zajedništvu, ali i otvorenosti, te je stoga po svojoj prirodi velik integrator. Suprotstavljena je ideologiji sekte koja teži zatvaranju, izolaciji i getoizaciji. Zapravo, Crkva će se zauzeti za svakog čovjeka, pomoći mu da ostvari pun potencijal, da realizira dostojanstvo djeteta Božjeg koje mu je dano. Crkva je prva pozvana reagirati kada se tehnološki napredak i globalizacija koriste za iskorištavanje pojedinaca, grupa i naroda, umjesto za pravedniju raspodjelu resursa planeta.⁵⁵ Stoga pastoralni zadatak Crkve, kako podcrtava biskup Škvorčević, nije samo povijedanje evanđelja i dijeljenje sakramenata nego dizanje glasa, zagovaranje, afirmiranje temeljnih ljudskih prava koje su u biti ljudskog dostojanstva svake osobe. Mogu se tako izdvojiti tri dimenzije cjelovita pastorala migranata: zauzimanje za njihova prava, karitativno-humanitarna pomoć i vjerničko-duhovna pomoć.⁵⁶ Te su dimenzije zapravo usko povezane jer je milosrđe, koje uključuje prve dvije, i koje je znak vjere i povezanosti s Bogom, zapravo »najbolji oblik evangelizacije koji Crkva ima na raspolaganju«⁵⁷.

⁵⁴ U poruci za Svjetski dan migranata i izbjeglica 2023. godine papa Franjo ističe: »Progoni, ratovi, vremenske nepogode i siromaštvo ubrajaju se među najvidljivije uzroke današnjih prisilnih migracija. Migranti bježe zbog siromaštva, straha, očaja. Kako bi se otklonilo te uzroke i time stalo na kraj prisilnim migracijama, prijeko je potrebno zajedničko zalaganje sviju, svakog pojedinog prema njegovoj odgovornosti. To zalaganje počinje time da se zapitamo što možemo, ali jednako tako i što moramo prestati činiti. Moramo nastojati zaustaviti utrku u naoružanju, ekonomski kolonijalizam, otimačinu tuđih dobara i devastaciju našeg zajedničkog doma«, *Poruka pape Franje za 109. Svjetski dan migranata i izbjeglica* (11. V. 2023.), u: <https://www.vatican.va/content/francesco/hr/messages/migration/documents/20230511-world-migrants-day-2023.html> (23. V. 2023.).

⁵⁵ Usp. Daniel COSACCHI, Jesuits and Social Justice, u: *Journal of Jesuit Studies*, 6 (2019.) 1, 660.

⁵⁶ Usp. Antun ŠKVORČEVIĆ, Crkveno učiteljstvo o migracijama, u: *Bogoslovska smotra*, 63 (1993.) 3-4, 324.

⁵⁷ Francesco NERI, Il nucleo filiale e fraterno della mistica cristiana, u: Luigi BORRIELLO – Maria Rosaria DEL GENIO, *Mistica e dialogo interreligioso nel contesto del Mediterraneo*, Napoli, 2023., 117.

2.2. Diskurzivni pomak od prijatnje prema mogućnostima

Papa Franjo upozorava kako će »migracije činiti ishodišni element budućnosti svijeta« (FT 40). Imamo li u vidu snažan demografski rast u ekonomski slabo razvijenim zemljama te činjenicu klimatskih promjena koje će također mnoge ljude prisiliti na iseljavanje, jasno je kako migrantska kriza kojoj svjedočimo neće jenjavati. Dodamo li tomu podatak da je danas u svijetu aktivno više od sto oružanih sukoba, neizbježno je razmišljati o tome kako se postaviti spram budućih migracija. Crkva upozorava kako se pritom ne valja prepustiti refleksu apokaliptičkog defetizma i bijega u zaštitu. Naime, onaj tko gradi zidove na kraju postaje rob zatočen unutar zidina koje je izgradio (usp. FT 27). Susret s krizom prilika je prije svega za etabliranje kršćanskih vrednota, koje bi morale naći svoje mjesto u javnom diskursu u kojem redovito prevladava percepcija koja u doseljenicima vidi jedan od osnovnih čimbenika slabljenja nacionalne tradicije i društvene homogenosti. Dok su za populističke političke opcije migracije vrijedna valuta u privlačenju birača, kršćanima migranti predstavljaju valutu za reevangelizaciju, za ponovno otkivanje vlastitog identiteta, koji više neće sadržavati diskriminatorne i ksenofobne stavove, amputacija kojih ozdravlja taj identitet. Postulat Katoličke crkve nije očuvanje etnički i kulturalno homogene zemlje, u kojoj bi tobože kršćanske vrednote bile konzervirane. Upravo suprotno, zemlja koja inzistira na sigurnosnoj paradigmi u pristupu migracijama ne iskazuje solidarnost i svoj vidokrug svodi na vlastite granice već je izgubila temeljne kršćanske vrednote. Duhovnost koja nas ne uspijeva motivirati na gorljivu brigu za zajednički svijet zapravo je prazna emocija.⁵⁸

U tom nas smislu Crkva poziva na pomicanje naglaska s migracija kao prijatnje na migracije kao mogućnost. One su, naime, u današnjoj globalnoj konstelaciji ključne za afirmaciju vrednota humanosti, solidarnosti, učvršćivanja i osiguravanja ljudskih prava i izgradnje društva zasnovanog na međusobnom poštovanju unatoč razlikama.⁵⁹ Migrantski izazov pred Europu postavlja pitanje hoće li se postaviti u stilu aparthejda, hoće li dehumanizirati migrante i promatrati ih kao homogenu prijeteću masu, ili će pak preuzeti odgovornost i smoći snage da, u skladu sa svojim kršćanskim korijenima, u njima prepozna ljude punog dostojanstva. Riječ je o možda jedinstvenoj prilici za proširenje kulture susreta i solidarnosti, za pravi mir i sveopće brat-

⁵⁸ Usp. Juan Carlos SCANNONE, *The Gospel of Mercy in the Spirit of Discernment. Pope Francis' Social Ethics*, Melbourne, 2019., 94.

⁵⁹ Usp. Tjaša UČAKAR, *Migracijska politika EU*, 174.

stvo.⁶⁰ Kroz migrante nam valja pokazati kako nitko nije suvišan, beskoristan ili nepoželjan i kako se društvo u praksi može organizirati tako da oslikava taj stav. Verzirani u Kristovu žrtvenu ljubav, upućeni na spasonosnu kenozu u kojoj milosrđe nadvladava samodovoljnost, kršćani su pozvani biti predvodnici kulture bratstva.

Ukoliko se vratimo na hrvatsku stvarnost, zamijetit ćemo kako navedeni izazov u našem kontekstu zapravo nije zahtjevan. Naime, unatoč katastrofičnim glasovima onih koji na njima zarađuju političke poene, za većinu smo migranata potpuno nezanimljiva destinacija. Oni na zapadnobalkanskoj ruti kroz našu zemlju samo prolaze, želeći se ovdje zadržati što kraće i proći što bezbolnije kroz naš teritorij. Temu solidarnosti između općina i gradova u preraspodjeli novopridošlih migranata, koja je učestalo aktualna u zapadnoeuropskim zemljama, kod nas zbog njihova malog broja nema potrebe otvarati.⁶¹ S druge strane, primjer stranih radnika pokazuje nam kako zahvaljujući njima održavamo i unapređujemo razinu društvenog standarda. Oni su važni i za očuvanje održivosti socijalnog i mirovinskog sustava dok se sve više suočavamo s neodrživo niskim postotkom aktivne radne snage. U pogledu stranih radnika koji uglavnom rade na niskokvalificiranim radnim mjestima, referirajući se na situaciju u ekonomski dobrostojećim zemljama, pisalo je još 2004. godine Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika u uputi naslovljenoj *Erga migrantes caritas Christi*. Navodi se kako su oni »često žrtve nezakonitog upošljavanja i ugovora na kratki rok sa skromnom uvjetima života i rada. [...] Te nesigurne prilike mnogobrojnih stranaca, koje bi morale probuditi solidarnost svih, uzrokuju, naprotiv, bojazni i strahove kod mnogih koji osjećaju strance kao teret, promatraju ih sa sumnjom te ih smatraju čak opasnošću i prijetnjom.«⁶² Pozvani smo, dakle, na solidarnost i spram rastuće kategorije migranata u našem društvu. Ta je solidarnost uvjetovana javnom percepcijom, a ona pak medijskom slikom koja je o migrantima stvorena. Valja nam stoga u nastavku analizirati kakva je ta medijska slika, napose u medijima kršćanske provenijencije.

⁶⁰ Usp. Stjepan BREBRIĆ, Globalizacija migracije i profetizam pape Franje, u: *Nova prisutnost*, 17 (2019.) 1, 103.

⁶¹ Referirajući se pak ponajprije na latinoamerički kontekst, papa Franjo u enciklici *Laudato si'* (24. V. 2015.), u br. 149, navodi kako iskustvo prenapučenosti može pogodovati protudruštvenim ponašanjima i nasilju, no ljudi koji žive u takvim okolnostima često su »sposobni uspostaviti veze pripadnosti i suživota, koje prenapučenost pretvaraju u iskustvo zajedništva, u kojem se ruše zidovi vlastitoga 'ja' i prevladavaju barijere egoizma«.

⁶² PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Uputa Erga migrantes caritas Christi – Kristova ljubav prema seliocima* (3. V. 2004.), Zagreb, 2005., br. 6 (dalje: EMCC).

2.3. Više od humanitarizma

U raznim se kontekstima pokazalo kako je vrlo jednostavno oblikovati javno mnijenje o doseljenicima kao onima koji su kulturološki neprilagodljivi, koji su prijatna javnom redu i miru ili koji uništavaju socijalni sustav države.⁶³ Oni mediji koji čitanost temelje na senzacionalizmu imaju tendenciju stvaranja osjećaja opasnosti. Nasuprot tomu, može se očekivati da katolički mediji potenciraju osjećaj empatije i solidarnosti prema ljudima koji su na rubu društva. No, naša katolička medijska stvarnost pokazuje da to najčešće nije slučaj te rijetko nalazimo afirmativne članke o migrantima, unatoč činjenici da je u Hrvatskoj velik broj radnika iz Filipina, koji su najčešće katolici, a od katoličkih nacija koje prolaze zapadnobalkanskom rutom izdvajaju se Kubanci i Burundijci, dok i među pakistanskim migrantima ima značajan broj kršćana.

Analiza koju su G. Giordan i S. Zrinščak proveli na primjeru talijanskog crkvenog tjednika *La Difesa del popolo* i našeg *Glasa Koncila* pokazala je značajne razlike u tematiziranju migrantske krize.⁶⁴ Dok su u člancima talijanskog tjednika vijesti vezane uz migrante pretežno pozitivno intonirane i redovito povezuju vjerske vrednote s temom multikulturalizma i ljudskih prava, u hrvatskom su tjedniku iste vijesti pretežno ambivalentno obojane, uz izostanak diskursa koji bi povezoao migrante s teološkom perspektivom. Naš medij je migrante uglavnom percipirao kao osobe kojima je potrebna humanitarna pomoć, a izostajala je referenca na pitanje ljudskih prava, postupanje države spram migranata te na migrantsku i integracijsku politiku. Talijanski se pak medij često koristi pojmom ljudskih prava i zalaže se za državnu intervenciju u smislu protekcije tih prava. Same migrante najčešće tematizira kroz aspekte solidarnosti i utilitarnosti. Solidarni pristup potiče se u naglašavanju da su migranti žrtve društvene i političke nejednakosti, dok ih utilitarni gleda kao priliku za demografsko i gospodarsko osnaženje društva.⁶⁵

Opasnost isključivo humanitarnog pristupa je u tome što ga se lako svede na puko dobrotvorstvo koje zanemaruje potrebu razumijevanja i nužnost promjene okolnosti zbog kojih je humanitarna pomoć uopće potrebna. Migracije

⁶³ Usp. Étienne BALIBAR, *Politics and the Other Scene*, London – New York, 2002., 42.

⁶⁴ Usp. Giuseppe GIORDAN – Siniša ZRINŠČAK, One pope, two churches. Refugees, human rights and religion in Croatia and Italy, u: *Social compass*, 65 (2018.) 1, 62-78.

⁶⁵ Analiza je ukazala i na generalni stav našeg medija kako Crkva i njezine institucije izvršno karitativno pomažu migrantima, ali nisu pozvani učiniti ništa više od toga. Dok se u nacionalnim temama često apelira na ljudska prava koje država potencijalno ugrožava, poput prava roditelja na odgoj vlastite djece, prava djece da ne odrastaju u istospolnim obiteljima, ili zahtjeva da država ne regulira misna slavlja, ali kad je riječ o migrantima takvog diskursa nema.

se ne događaju proizvoljno, već su potaknute globalnom nejednakošću, koja je pak uvjetovana manjkom odgovornosti i solidarnosti. Od odgovornih bi se medija očekivalo da upućuju na načine kako se svaki pojedinac na svojoj razini može uključiti u smanjenje temeljnih globalnih nejednakosti te da ga se motivira ukazivanjem na reperkusije tih nejednakosti. Pritom valja imati na umu da se migrante može dehumanizirati svodeći ih na prijetnju, ali i stavom koji je tomu suprotan, svodeći ih isključivo na žrtvu. Zastupnici pluralnih društava katkada idealiziraju tu pluralnost, smatrajući da će idealna integracija migranata ukloniti socijalne konflikte i stvoriti harmonično društvo u kojem su svi izvrsno uklopljeni. Riječ je o pogrešnoj koncepciji jer veći stupanj otvorenosti društva po prirodi generira više konflikata, upravo zato jer većem broju ljudi daje glas i mjesto za zajedničkim stolom za kojim se donose odluke.⁶⁶ Zapadna društva su već iskusila brojne analogne primjere, omogućivši integraciju u javnu sferu grupama koje su ranije bile marginalizirane, kao što su žene, osobe s invaliditetom, te razne kategorije manjina. Kao i u tim slučajevima, zadaća odgovornih medija nameće se u humanizaciji migranata, u traženju načina kako ih osloboditi od marginalizacije i učiniti su-stvarateljima europskih društava.

Time se zapravo ostvaruje sukus kršćanskog poslanja koje ide za ostvarenjem zajedničke ljudskosti, univerzalnog bratstva i punog dostojanstva svih ljudi. Također time izbjegavamo zamku neognosticizma, na koju papa Franjo učestalo upozorava Crkvu našeg vremena, a koja evangelizaciju i spasenje vidi samo u brizi o duhovnoj stvarnosti, ignorirajući konkretne odnose u kojima ljudi žive.⁶⁷ Još je Pavao VI. snažno inzistirao kako »postoji duboka povezanost između evangelizacije i promicanja čovjeka, odnosno između evangelizacije i razvoja, oslobođenja«⁶⁸. Papa Benedikt XVI. na istoj liniji ustvrđuje kako »Crkva i razne stvarnosti koje iz nje crpe nadahnuće za svoj rad, trebaju izbjegavati pružati samo karitativnu pomoć, već su pozvane promicati također istinsku integraciju u društvo gdje su svi članovi aktivni i odgovorni za dobrobit drugoga, velikodušno pružaju svoj kreativni doprinos, uživaju puna građanska prava i s pravom dijele ista prava i dužnosti.«⁶⁹ Kršćanska je moral-

⁶⁶ Usp. Aladin EL-MAFAALANI, *Il paradosso dell'integrazione. Perché la società aperta genera conflitti*, Roma, 2019., 41-44.

⁶⁷ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Placuit Deo. Pismo biskupima o nekim aspektima kršćanskoga spasenja* (22. II. 2018), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/placuit-deo> (23. V. 2023.), br. 14.

⁶⁸ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi – Naviještanje evanđelja. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. XII. 1975.), u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Zagreb, 1991., br. 31.

⁶⁹ BENEDIKT XVI., *Poruka za 99. svjetski dan selilaca i izbjeglica* (12. X. 2012.), u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/print.aspx?id=7174> (23. V. 2023.).

na obveza spram migranata, dakle, puno šira od podjele materijalne pomoći. Zauzimajući se kako bi svi dijelili ista prava i dužnosti, stavljamo se u jednako-pravan položaj s migrantima, čime u javnu debatu unosimo perspektivu koja je ondje rijetko prisutna, a to je perspektiva migranata, odnosno legitimni interesi onih koji su redovito bez glasa i mogućnosti da zastupaju svoje stavove.

Ukoliko brigu za migrante, naime, svedemo tek na humanitarno pitanje, tada izbjegavamo opasnost profiliranja i ulaženja u javnu debatu o toj osjetljivoj temi. Puki humanitarizam maskira grijeha struktura i neutralizira potrebu za donošenjem sustavnih rješenja. No, s druge strane, tada se gubi mogućnost pozicioniranja Crkve kao relevantnog društvenog čimbenika, prilika za davanje na značenju njezinu socijalnom nauku, te za posredovanje između migranata, države i društva. »Milosrđe koje je odvojeno od pravde nije autentično milosrđe«, kako je to isticao Alberto Hurtado, čileanski socijalno zauzeti svetac prošlog stoljeća.⁷⁰ Koncilski pak teolog Edward Schillebeeckx u tom je smislu preformulirao tradicionalnu formulaciju o spasenju frazom »extra mundum nulla salus«⁷¹. Tvrdeći da izvan svijeta nema spasenja upućivao je na činjenicu da upravo »svijet, odnosno ljudska povijest, unutar koje Bog hoće pružiti ljudima spasenje, predstavljaju same temelje cjelokupne zbiljnosti vjere«⁷². Vjera koja bi apstrahirala od svijeta i njegovih znakova vremena, ne samo da ne bi vodila brigu o aktualnim potrebama čovjeka nego bi i sebe ostavila bez ključne životvorne komponente.

Ta vjera ne smije zanemariti ni onu zabrinjavajuću stranu suvremenih migracija. Danas većina društava osjeća frustraciju globalizacijom i gubitkom tradicionalnih uzusa te vape za stabilnošću, za smjernicama koje će im pomoći snaći se u fluidnom modernom društvu. Suvremene migracije arhetip su te fluidnosti te je razumljivo da kod mnogih ljudi izazivaju sumnje i strah. Dok papa Franjo poziva na »izdizanje nad tom iskonskom reakcijom« (FT 41), valja podcrtati važnost i odgovornost Crkve napose u onim društvima u kojima ona predstavlja jak identifikacijski okvir. Zabrinutost oko identiteta i strah od migracija valja prepoznati kao znakove vremena kojima se mora dati prioritet jer su prioritetni i širokoj javnosti. Na bojazan glede budućnosti kršćanskog identiteta naše civilizacije valjalo bi odgovoriti optimizmom kršćanske nade, ali i prisjećanjem na izvorne temelje našeg identiteta. Naime, dok barbarstvo u apsolutnom smislu znači nepriznavanje čovječstva drugima, civilizacija kao su-

⁷⁰ Usp. John GAVIN, True charity begins where justice ends. The Life and Teachings of St. Alberto Hurtado, S.J., u: *Studies in the Spirituality of Jesuits*, 43 (2011.) 4, 31.

⁷¹ Edward SCHILLEBEECKX, *Church. The Human Story of God*, New York, 1990., 12.

⁷² *Isto.*

protnost barbarstvu označava upravo sposobnost da druge promatramo kao druge, priznajući im pritom da su ljudi poput nas.⁷³

2.4. Uloga crkvenih organizacija

Činjenica koja posebno zabrinjava kada promatramo stvarnost migracija jest da oni koji su najjače zahvaćeni krizom često ne mogu sebi priuštiti odlazak iz zemlje. Što je više prepreka koje zapadne države postavljaju, migranata nije manje, ali je migrantski put skuplji i migranti se moraju sve više toga odreći da bi si ga priuštili. To pokazuje važnost alternativnih putova za migriranje, odnosno omogućavanja ljudima da na legalan i siguran način napuste zemlju u kojoj im je onemogućena budućnost. Ti tzv. *komplementarni putovi* za pristup međunarodnoj zaštiti obuhvaćaju humanitarne vize, humanitarne koridore, sponzorirane dolaske, programe spajanja obitelji, radne mobilnosti, programe vezane za obrazovanje i slično. UN-ova agencija za izbjeglice UNHCR vidi u tim komplementarnim putovima ključan čimbenik odgovorne migracijske politike.⁷⁴ Papa Franjo često je pozivao crkvene institucije da svoje prazne prostore stave na raspolaganje migrantima,⁷⁵ a to je naglašavao i svojim gestama prilikom posjeta Lezbosu i Cipru, kada je poveo sa sobom u Vatikan više migrantskih obitelji. Crkvene su organizacije tu uključene ponajprije putem humanitarnih koridora i sponzoriranih dolazaka, koji se provode u nizu europskih zemalja. U Italiji tako Katolička zajednica Sant' Egidio, Federacija evangeličkih crkava i Valdeške crkve imaju potpisan sporazum s vladom za provedbu humanitarnih koridora za migrante iz Libanona, Etiopije, Nigera i Jordana te su od 2016. do 2021. godine na talijanski teritorij dovele 4880 osoba, o kojima se tijekom početnog vremena integracije brinu uglavnom župljani.⁷⁶ Slične poduhvate vode crkvene organizacije u Belgiji, Francuskoj, Irskoj, Italiji, Njemačkoj, Španjolskoj i Velikoj Britaniji.⁷⁷ Takvim angažmanima Crkva se u mnogim zemljama etablirala kao vodeći dionik koji pridonosi nadvladavanju migrantske krize.

⁷³ Usp. Tzvetan TODOROV, *Strah od barbara. S onu stranu sukoba civilizacija*, Zagreb, 2009., 199.

⁷⁴ Usp. UNHCR, UNHCR Position on Safe and Legal Pathways (8. II. 2019.) u: <https://www.refworld.org/docid/5ce4f6d37.html> (23. V. 2023.).

⁷⁵ Usp. Papa FRANJO, Govor tijekom posjete Centru Astalli (10. IX. 2013.), u: CENTRO ASTALLI, *Una nuova rotta di umanità. Papa Francesco ai rifugiati*, Roma, 2023., 36-37.

⁷⁶ Usp. Roberto MOROZZO DELLA ROCCA, *Corridoi umanitari. Una risposta a una crisi planetaria*, Milano, 2023., 7.

⁷⁷ Usp. SHARE NETWORK, *Share projects. Quality Sponsorship Network*, u: <https://www.share-network.eu/qsn-project> (22. V. 2023.).

Nove migracije i za gospodarski i socijalno najnaprednije zemlje predstavljaju izazov s kojim se teško nose. Tu se također pokazuje ključnim angažman vjerskih institucija koje su u mogućnosti nadopuniti javne socijalne mehanizme, kako su to uostalom i činile tijekom povijesti osnivajući škole, bolnice, hospicije, domove za nezbrinutu djecu, pučke kuhinje i slično. Posebice to vrijedi ako znamo da je ključ uspješnih migracija zapravo integracija, a ona se provodi u lokalnoj sredini u kojoj Crkva kroz svoju mrežu župa i institucija ima izuzetan potencijal povezivanja i stvaranja odnosa. Snažno lokalno prisustvo i mogućnost *ad hoc* organiziranja i socijalnog angažiranja jesu dimenzije u kojima vjerske institucije i organizacije imaju komparativnu prednost nad jedinicama državne i lokalne uprave. Time se ukazuje na sinergiju u kojoj, kako smo vidjeli, mnoge zemlje već prepoznaju optimalan okvir za rješavanje migrantske krize. Takav pristup podrazumijeva odgovornost i snažnu koordinaciju kako se lokalni resursi ne bi preopteretili te poštovanje i poticanje načela supsidijarnosti kako bi angažman lokalnih zajednica na pravi način optimizirao socijalne mehanizme države.

Jedno od nezaobilaznih pitanja koje takav angažman otvara jest i među-religijski i međukulturalni dijalog. Crkva je u pogledu svrsishodnosti tog dijaloga ponovno mnogo optimističnija od većine drugih društvenih faktora pa vjernike poziva da »upoznaju ljude među kojima žive i s kojima saobraćaju, da sami iskrenim i strpljivim dijalogom nauče kakovo je bogatstvo darežljivi Bog udijelio narodima«⁷⁸. Kako bi se iz refleksa otpora, koji širi strah od drugoga, prešlo u paradigmu prilike, koja reflektira kako se Bog na nadahnjujuće načine očitovao i sljedbenicima drugih vjerskih predaja,⁷⁹ potrebna je jedna ojačana vjera i produbljena svijest vlastite kršćanske samobitnosti. Važan vjernički doprinos suvremenom društvu je takva upućenost na bližnjega koja ne podliježe zastrašivanju i manipulaciji.⁸⁰ Kršćanski pristup time se pokazuje kompatibilan i esencijalan za ono što bi se u političkom žargonu nazvalo »obranom nacionalnih interesa«. Od migracija se ne možemo obraniti, niti je to potrebno, već se od nas traži da napetost koju one u sebi nose kršćanskim pristupom transformiramo u priliku.

⁷⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve* (7. XII. 1965.), br. 11, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1986.

⁷⁹ Usp. Francis ARINZE – Josef TOMKO, *Dijalog i navještaj. Razmatranja i upute o međuvjerskom dijalogu i o navještaju evanđelja Isusa Krista* (19. V. 1991.), Sarajevo, 1992., br. 48.

⁸⁰ Usp. Tomislav KOVAČ, *Izbjeglička kriza i strah od islamizacije Europe*, u: Nedjeljka s. Valerija KOVAČ – Denis BARIĆ (ur.), *Teologija pred izazovima. Identitet – migracije – sveučilište*, Zagreb, 2021., 195-196.

S druge strane, migracije samoj Crkvi pružaju priliku da si iznova osvjesti svoja izvorišna načela čovječnosti i pravičnosti te gostoljubivosti prema strancu. Uputa *Erga migrantes caritas Christi* zaključuje kako migracije pomažu Crkvi ponovno otkriti njezinu katoličku dimenziju, odnosno njezinu osobinu »otvorenosti različitostima, među kojima treba uspostaviti sklad« (EMCC 97). Katolicitet se, naime, ne sastoji samo u prihvaćanju pripadnika različitih narodnosti nego »prije svega u stvaranju zajedništva s njima i među njima« (EMCC 103). S druge strane, »zanimanje za istinu drugoga dijeli zajedno s ljubavlju strukturalnu pretpostavku poštivanja samoga sebe«⁸¹. Suvremene migracije, dakle, Crkvi nude mnoštvo mogućnosti ponovnog pronalaska jednog zdravog i snažnog identiteta, postavljenog na obnovljenom odnosu vjerske i nacionalne sastavnice, na obraćenom odnosu između brige o sebi i bližnjemu, na onoj zauzetosti na koju je pozvao Koncil, usmjerenoj »ljudima našeg vremena, osobito siromašnima i svima koji trpe« (GS 1), oslobođenoj nezdrave vezanosti uz »bilo koji posebni oblik ljudske kulture, niti uz bilo koji politički, ekonomski ili društveni sistem« (GS 42). Migracije nam valja promatrati kao *kairos*, providnosti trenutak koji nas obnavlja, reformira i obraća, ali i trenutak velike odgovornosti i društvenog poslanja. Kršćanski doprinos, naime, treba biti transformacija onih poticaja koje daju tradicionalne kreposti u građansku zauzetost, hrabrost i požrtvornost. Ta zauzetost ne smije se dati zavesti i eutanazirati populističkom mantrom o ugroženosti. U vremenu kada je budućnost umjesto mjesta nade postala mjesto straha i neizvjesnosti, nasušno je potrebno ponovno etabrirati eshatološki mentalitet i iz njega crpiti energiju za izgradnju jednog društva koje je pravedno, održivo i gostoljubivo.

Zaključak

Sagledavanje migrantske krize kroz teološko-moralnu perspektivu otvara razne vidove kroz koje ta kriza može biti transliterirana iz pasivnog podnošenja u aktivno kreiranje prilika. Ta perspektiva prije svega teži uklanjanju generatora prisilnih migracija, potvrđujući Crkvu kao obznaniteljicu kulture susreta, a vjernike kao promicatelje odnosa pravde. Nadalje, ta perspektiva svojom sveobuhvatnom naklonošću čovječanstvu odbacuje partikularno-protekcioniističke metode obračuna s krizom, ispunjavajući tako nadom i optimizmom angažman na koji poziva. Za kršćanstvo je taj angažman providonosni *perpe-*

⁸¹ MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije* (1997.), Zagreb, 1999., br. 103.

tuum mobile, jer dok izgrađuje i obnavlja svijet ujedno samo sebe regenerira. Naime, susret s migrantima pruža priliku da si *ad intra* osvjetlimo izvorna načela čovječnosti i pravičnosti, a *ad extra* prakticiramo i živimo međureligijski i međukulturalni dijalog koji nas obogaćuju. Time okrijepljeni postajemo relevantniji čimbenik stvarnosti. Migrantska je kriza u tom smislu ključna za reevangelizaciju, koja i migrante i kršćane oslobađa od marginalizacije i čini su-stvarateljima društva budućnosti.

Migrantska je kriza dugoročna i bremenita, ali upravo poradi toga potencijalno perspektivna i oplemenjujuća. Ona je epifanijske naravi jer nam razotkriva bijedu i nepravdu koje karakteriziraju golema područja našeg planeta. Postojeća kriza mnogo je više od problema zbrinjavanja velikog broja osoba; ona je pokazatelj globalno poremećenih odnosa, manjka pravednosti i kulture ravnodušnosti, odbacivanja i sukoba. Pitanja koja nam postavlja su duboka i bitna, ona su ispit savjesti koji nas vodi metanoji: kako svojim načinom života, svojim navikama i propustima, potrošačkim stilom i ekološkom nebrigošću, generiramo nepravedne društvene odnose? Ona tako propitkuje kozmopolitско-univerzalnu narav kršćanstva, ali i njegovu bazičnu djelotvornost: jesmo li sposobni u strancu prepoznati bližnjega?

Analizirajući prilike koje Hrvatskoj donosi migrantska kriza, uočavamo da su u velikoj mjeri neiskorištene. Zaštita ljudskih prava, poticanje integracije, stavljanje resursa na korištenje najranjivijima, kreiranje atmosfere koja će poticati solidarnost, samo su neke od krajnje neuralgičnih točaka u hrvatskom pristupu suvremenim migracijama. Usporedba s kontekstom Europske unije pokazuje kako i ondje sigurnosna paradigma dominira na razini država članica. No, kršćanske su institucije u većini tih zemalja među glavnim društvenim čimbenicima koji kompenziraju taj suženi pogled. Odnosi se to prije svega na crkvene medije koji potiču toleranciju i ukazuju na koristi od migracija, zatim na crkvene organizacije koje kroz projekte humanitarnih koridora i sponzoriranih dolazaka organiziraju legalni dolazak najugroženijih migranata, te na župe i župljane koji se brinu o migrantima koje su ugostili. Time Crkva generira i obnavlja stvaralačku snagu i integracijske mogućnosti društva, a migrantima osigurava ljudsko dostojanstvo i spas od getoizacije. Riječ je o angažmanu koji proizlazi iz tradicionalnoga socijalnog nauka, koji promulgira pravo na migriranje, te ga promatra kao pitanje pravde, a ne tek kao karitativno pitanje.

Suvremene migracije su prije svega prilika kršćanstvu i kršćanima. One stvaraju kontekst pluralnosti u kojem je kršćanstvo stasalo i procvjetalo, donose susret s drugim civilizacijama, čemu je kršćanstvo uvijek težilo, daju priliku za socijalni i karitativni rad, što je kršćane oduvijek krasilo, stvaraju kontekst u

kojem je potreban proročki stav i doprinos. Crkva svojim kreativnim prilogom migrantskim pitanjima može u širem društvu ponovno učiniti evanđeosku poruku aktualnom. Izazov suvremenih migracija je, naime, takav da mu kršćanske vrednote nude najpovoljniji odgovor. Optimizam radosne vijesti, otvorenost spram drugih i drukčijih, spremnost na odricanje, kultura volontiranja, usmjerenost na duhovne vrednote i izbjegavanje podlijevanja konformizmu, sve su to odlike koje su od ključne važnosti za suočavanje s migrantskom krizom. Migracije su prilika kršćanstvu da izgradi novi humanizam utemeljen na kulturi susreta i dijaloga. Migracije su u naše vrijeme snažno osvijestile tu potrebu, a globalna Crkva se postupanjem u migrantskoj krizi pokazuje vjerna svojim temeljima i sposobna biti poticateljem toga novog društva. Nadajmo se da ćemo i u našem kontekstu biti poneseni tom plimom.

Abstract

MIGRANTS AMONG US: REFLEX OF RESISTANCE AND REFLECTION OF OPPORTUNITY

Ana MARČINKO

Jesuit Refugee Service (JRS)
Maksimirska cesta 286, HR – 10 000 Zagreb
ana.marcinko@jrs.net

Stanko PERICA

Jesuit Refugee Service (JRS)
Maksimirska cesta 286, HR – 10 000 Zagreb
stanko.perica@jrs.net

Contemporary migrations are a phenomenon of exceptional importance for the vast majority of modern societies. Due to the high number of migrants, insufficient engagement with the factors that generate migration from underdeveloped countries, and frequent examples of failure of integration in Western countries, there is a common perception that migration represents a threat and a long-term danger for immigration societies. The Christian worldview, however, conditions a different assessment of this phenomenon, which it approaches starting from the fundamental postulate of the inalienable dignity of every human person. Given that the same postulate is embedded in the foundations of the legal systems of democratic countries, Christianity has the important task of helping to re-establish civilizational values that have been driven to a crisis in Western countries by the treatment of unwanted migrants. This is par-

ticularly true for the Croatian context, where we see a number of aspects in which the Church could help the state and citizens overcome confusion and apathy. In addition to this service to the society, it also does an important service to herself, as it establishes herself as a bearer of social values and promulgates its evangelical capital. A faith that is not reduced to traditional self-understanding cannot escape the concern towards migrants, and it cannot reduce this concern to mere humanitarianism either. The phenomenon of contemporary migration therefore represents both a great challenge, as well as a great, unique and historic opportunity.

Key words: migrants, refugees, solidarity, human dignity, justice, engagement of the Church.